

## ZPRÁVY Z VÝZKUMU A DISKUZE

# Hodnocení změn využití půdy pomocí anketního šetření geografických expertů

JAN VACHUDA

---

Masarykova univerzita v Brně, Přírodovědecká fakulta, Geografický ústav (externí doktorand),  
Kotlářská 2, Brno 602 00; e-mail: pelco@mail.muni.cz

**ABSTRACT Evaluation of land-use changes by means of a questionnaire survey conducted by experts in geography** – The article analyses the perception of problems of agricultural land-use changes by experts in geography. The text sums up the problems that were evaluated by experts as most important ones, specifically soil erosion and degradation, suburbanization, soil abandonment, and the problem of irresponsibility for landscape. The survey also examined the examples of good practice and the ways that can improve the situation. The discussion deals with the public interest, according to which the soil is managed, and the necessity to support education on the irreplaceable character of soil. Experts agree that it is desirable to enhance the role of experts in the decision-making sphere, including the need to promote land as an irreplaceable source. The article also presents many inspiring ideas gained from the questionnaire survey.

**KEY WORDS** application of geography – questionnaire survey – agricultural land-use changes – agricultural land use – landscape – land use

---

VACHUDA, J. (2016): Hodnocení změn využití půdy pomocí anketního šetření geografických expertů. Informace ČGS, 35, 1, 12–24.

## 1. Úvod

Výzkum změn zemědělské půdy by měl přispívat k šetrnému využívání přírodních zdrojů ČR. Na základě dotazování odborníků lze zjistit druhy myšlení (ways of thinking) o výzkumu, o půdě, možnostech prosazení výzkumu, druzích analýzy problému, řešení problémů a lze též zjišťovat nové přínosné myšlenky.

Pro komplexní a syntetická témata v geografii je dotazování odborníků efektivní. Kučera (2009) dělí geografický výzkum krajiny na tři směry: 1. kulturně geografický 2. krajinně ekologický 3. výzkum využití ploch a kromě toho zmiňuje také nízkou míru komunikace mezi jednotlivými směry a rozdělení směrů na humanistické a pozitivistické metody. Nejcitovanější výzkumy land use v ČR se zabývají zejména zpracováním statistik za územní jednotky a hodnocením sekundární složky krajiny (Bičík a kol. 2010; Kabrda 2008). Důležité metody pro využití půdy představují data DPZ, leteckých snímků, popř. Corine Land Cover (Balej, Anděl 2011; Feranec, Ořahel 2001; Kopecká, Rosina 2014; Munteanu a kol. 2014), které se věnují zejména sekundární struktuře krajiny, ačkoli jsou tyto přístupy propojeny i s širším krajinářským pojetím (Kolejka 2013; Žigrai 1991). Více humanistické jsou pak metody socioekonomických a sociokulturních vzorců a vztahů ve venkovském prostoru (např. Chromý a kol. 2011). Další přístupy ve studiu změn využití půdy přináší geografie zemědělství (Jančák, Götz 1997; Svobodová a kol. 2011; Věžník, Král, Svobodová 2013; Woods 2005) či práce krajinného a územního plánování (Sklenička 2002), pozemkových úprav, ekonomické přístupy (Burian a kol. 2011) a filozofické přístupy (Šmajš 2013). Z hlediska změny land coveru lze dělit situaci v ČR na několik typů: metropolitní areály, strukturálně postižené regiony s nízkým stavem orné půdy a další regiony horských a pohraničních lesů (Balej, Anděl 2011). Kromě toho existuje i několik rozdílných přístupů ke studiu venkova, který potřebuje různá řešení svých problémů (Perlín, Kučerová, Kučera 2010), a proto je obtížné řešit problémy zemědělského půdního fondu (ZPF) ČR jako celku mimo konkrétní případové studie. Studium změn využití půdy je komplexní a řešení problémů vyžaduje širokou interdisciplinární spolupráci (Foley a kol. 2005; Vachuda 2015). Kabrda (2008) vzhledem ke komplexnosti studia tvrdí, že nebylo dosaženo ucelené teorie. Existuje ale řada konceptů, jak pojmout změny půdy, z nichž lze vybrat DPSIR (Bičík, Kupková 2007), LANDEP (Ružička 1999). Pohled z hlediska globálních trendů zpracovává Turner, Meyer (1994) nebo Lamblin, Geist (2006), kteří uvádějí rozdělení jednotlivých hybných sil ve změnách využití půdy. Foley a kol. (2005) tvrdí, že změna land coveru je nejvýznamnější součástí globální změny životního prostředí (Munteanu a kol. 2014).

Metoda dotazování odborníků rozšiřuje výzkum do dalších „nehmotných“ sfér krajiny (percepce expertů, aktérů, dotčených, rozhodovatelů, podílníků či společenství) a také přesunuje problematiku od studia „absolutního“ prostoru krajinné pokrývky do studia relativního prostoru, prostoru vztahů a do sociálně

produkovaneho prostoru (Hynek, Vávra 2011; Holloway a kol. 2003). Vzhledem ke komplexitě tématu se předkládaný článek zabývá výběrem klíčových aktuálních prostorových problémů změn zemědělského půdního fondu z předchozí literatury. V geografii změn využití půdy jsou nejčastěji řešeny změny na povrchu (land cover) a změny ve společnosti, které je vyvolávají, ale již nejsou tak často řešeny diskurzivní názory expertů a skutečnost, že interpretace faktů se mezi jednotlivými odborníky mohou lišit. Analýza vnímání expertů tak tvoří další možnost výzkumu. Analýza problémů z průzkumu literatury se liší od přímého dotazování expertů zejména možnostmi přímého srovnání odpovědí na jednotlivé otázky. Výzkum pomocí dotazování expertů rovněž umožňuje hlouběji koncentrovat pozornost na konkrétní body problematiky.

## 2. Cíle

Cílem článku je hodnocení názorů expertů k problémům týkajících se současných změn na zemědělské půdě (ZP) v ČR. Hlavním cílem bylo zjistit od geografických odborníků, jaké problémy považují za nejvýznamnější, jaké existují přenosy výzkumu do praxe, co jim ve vědeckých pracích chybí a jak lépe prosadit geografické výsledky výzkumu do praxe či obecného povědomí.

Konkrétně byl cíl zaměřen na následující klíčové body a otázky:

1. Hodnocení: Jaké jsou nejvýznamnější problémy v souvislosti se současnými změnami ZPF?
2. Praktické využití výzkumu: Jaké jsou klíčové aplikace výzkumu změn ZPF?
3. Hodnocení expertů o klíčovém legislativním řešení problémů (zákonu o ZPF): Co chybí v klíčovém zákoně o ochraně ZPF (jako určité možnosti aplikace výzkumů)?
4. Další možnosti výzkumu: Jaké jsou další možnosti výzkumu ZPF?
5. Aplikace výzkumu: Jakým způsobem lépe prosadit/propagovat výsledky výzkumu ZPF v praxi?

## 3. Metodika

V internetovém dotazníkovém šetření odpovídalo 16 odborníků (13 odborníků zcela odpovědělo na předložený dotazník, další 3 se vyjádřili jen na nízké procento otázek, v dotazníku bylo možné odpovědět i jen na část otázek). Ve výzkumu se nejednalo o statistické zpracování, ale především o výběr klíčových myšlenek, a proto malý počet odborných respondentů je relativně signifikantní. Všichni odborníci byli geografové, dotazník byl anonymní. Dotazování proběhlo v lednu a únoru 2015. Celkem bylo vytvořeno sedm věcných otázek v prostředí Typeform,

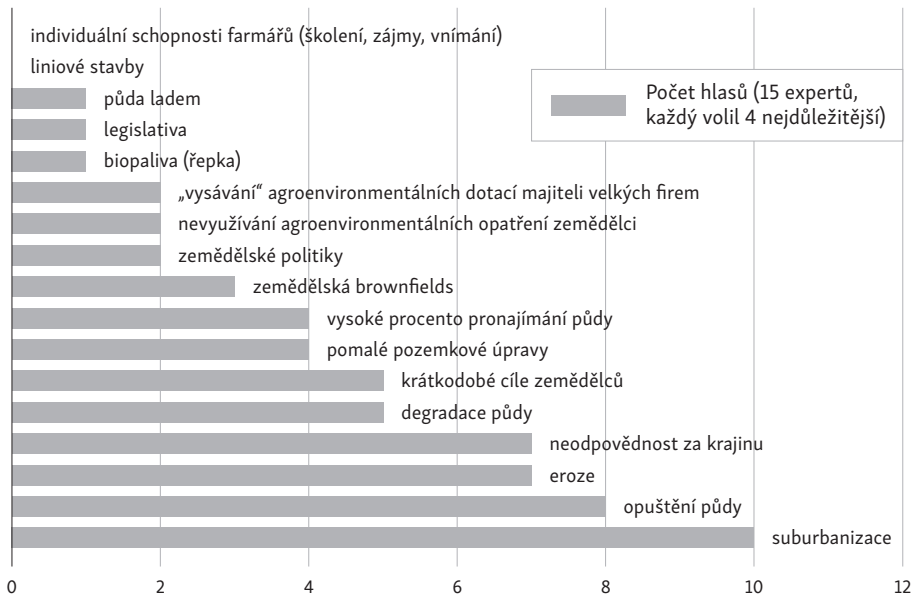
kteří je zdarma a umožňuje základní export výsledků. Dále byla provedena pilotáž a byl změněn původní obsah otázek, které byly nekorektně položené podle standardů (Disman 2000).

Odkaz na dotazník byl rozeslán e-mailem geografickým odborníkům z České i Slovenské republiky, kteří na uvedené téma publikují, kteří si dále odkaz na dotazník přeposlali. Celkový počet adresných respondentů byl okolo 30, adresných a neadresných (navštívili stránky/dostali přeposlaný email) dohromady okolo 60. Původní záměr byl použít metodu dotazování DELPHI, která se používá při analýze a predikci komplexních jevů pomocí dotazování klíčových týmů expertů (Žák 2014), ale tato metoda obsahuje více kol dotazování, ke kterému nebylo přistoupeno v souvislosti s velice nízkou návratností. Metoda nepracuje s velkým výběrem expertů, ale s výběrem klíčových myšlenek respondentů.

V rámci dotazníku nebyl přesně definován pojem „využití půdy“. Z kontextu otázek jasně vyplynulo, že slovo využití půdy se vztahuje k prostorovým změnám využití zemědělské půdy. Časové vymezení změn bylo definováno pouze slovem „současné“. Článek byl zpracován dle databáze odpovědí, které byly zhodnoceny ve snaze odpovědět na předem stanovené cíle. V kapitole Výsledky je vždy uvedena pro zjednodušení popisu položená otázka, zhodnocen výběr nejčastějších odpovědí (popř. pro autora článku odpovědi nejzajímavějších), dále je přidán komentář autora k otázce týkající se změn využití půdy.

#### 4. Výsledky

První otázka zněla: „Jaké nejdůležitější aplikace výzkumu land use changes se podle Vás podařilo prosadit (např. příklady dobré praxe)?“ Část odpovědí byla obecná: Dopady na metodiky tvorby komplexních pozemkových úprav, dopady na územní plánování, zemědělské politiky. Další odpovědi pokrývaly široké spektrum: Identifikace oblastí ohroženými antropogenními riziky (ochrana před zastavěním vysoce bonitovaných půd), identifikace oblastí ohrožených přírodními riziky (povodně), identifikace oblastí revitalizace krajiny a krajinářských úprav (např. obnova rybníčních soustav a mokřadů, revitalizace vodních toků). Za příklady dobré praxe byly zmíněny: greenways, projekty Moland a Urban Atlas. Podstatný dopad též představuje implementace greeningu (tzv. ozelenění) do přímých plateb (od 1. 1. 2015), tedy vytvoření ploch v ekologickém zájmu (tzv. EFA, ecological focus area), diverzifikace a další inovace zemědělské politiky. Změna standardů GAEC (Good Agricultural and Environmental Condition, resp. nově česky DZES, Dobrý Zemědělský a Environmentální Stav půdy) od roku 2015 může vést i k negativním změnám (např. odstranění zákazu rozorání trvalého travního porostu (TTP), který platil od roku 2005). Zde však platí podmínka povinnosti zpětného zatravnění, pokud se celonárodní podíl TTP na zemědělské půdě zvýší o více než



**Obr. 1** – „Jaké jsou podle Vás nejpálčivější problémy změn zemědělského půdního fondu, které nejsou dostatečně řešeny?“. Zdroj: Vlastní zpracování.

5 % (Greening 2015). Je nutné doplnit, že změny TTP na ornou půdu musí podle zákona schválit orgán ochrany ZPF, tedy obecní úřad obce s rozšířenou působností.

Pro druhou otázku byly z literatury (Bičík a kol. 2010; Kabrda 2008; Kolečka 2013; Sklenička 2002) vybrány nejdůležitější problémy ZPF, ze kterých měli respondenti vybrat: „Jaké jsou podle Vás nejpálčivější problémy změn zemědělského půdního fondu, které nejsou dostatečně řešeny?“ Tato otázka měla na výběr ze 17 možností (všech na obr. 1) a každý respondent měl vybrat 4 nejdůležitější problémy (obr. 1).

Respondenti uvádí tyto nejdůležitější problémy, které nejsou dostatečně řešeny:

1. Suburbanizace (negativní dopady suburbanizace): nekoncepční stavění, urbánní kaše, stavby nerespektující územní plánování, krátkodobá vidina zisku, stavby logistických center, nepreference brownfields.
2. Opuštění půdy: částečné zvýšení biodiverzity, problémy s náletovými dřevinami, invazivními druhy rostlin, novou divočinou (Lipský 2000).
3. Eroze: Bukovský a kol. (2012) udává ohroženost vodních erozí na 50 % zemědělské půdy, pro větrnou erozi ukazuje údaj 14 %.
4. Neodpovědnost za krajinu: Změna vztahu ke krajině vznikla již díky kolektivizaci: „Všechno je všech“, a proto se nikdo o nic nemusí starat, což mělo za následek zpřetrhání přirozených vztahů k půdě. Ty byly následně redukovány na výrobní vztahy placeného pracovníka a společnosti, kterou definuje zisk

a snaha vytěžit z půdy, co nejvíce. Jeden z odborníků konstatuje: „Největším problémem je ztracená kontinuita v obhospodařování půdy, kterou již nyní nelze obnovit.“

Problematika otázky spočívala v určité neporovnatelnosti jednotlivých druhů problémů. Byly zde zmíněny nejen konkrétní fyzické problémy (řepka, liniové stavby), ale i problémy vlastnických vztahů a na ně navazujících pomalých pozemkových úprav, neodpovědnosti za krajinu či vysokého podílu pronajaté zemědělské půdy včetně problémů eroze a degradace půdy. S určitou „nesrovnatelností“ jednotlivých druhů problémů však souvisí jejich vymezení. Problém v otevřených systémech nelze přesně vymezit a oddělit od ostatních. Řada problémů spolu souvisí, mnohdy nikoli jako příčina a následek, ale korelačně a s určitými návaznostmi dílčích problémů. Neodpovědnost za krajinu, vysoký podíl pronajímané půdy, krátkodobé cíle zemědělců a navazující eroze a degradace jsou v mnohém spojeny. Další zmíněné problémy (obr. 1) jsou rovněž významné, ačkoli nedosahují důležitosti těch předchozích (pomalé pozemkové úpravy, zemědělská brownfields, zemědělské politiky).

Řešenou otázku však významně rozvinul až navazující dotaz, který se týkal významných problémů, které chyběly v předchozím přehledu. Nejčastěji zmíněná skupina problémů byly ekonomické problémy, kde více respondentů zmínilo nízkou cenu půdy a nízké pozemkové daně pro vlastníky. Celkově uvedeno:

*Ekonomické problémy:*

- nízká úřední cena zemědělské půdy a nízká cena půdy ve srovnání se západoevropskými státy,
- nízká pozemková daň pro vlastníky pozemků (ne hospodáře),
- půda se nepovažuje za zboží, ale za nástroj k získání prostředků, které se k půdě „nepřiblíží“,
- nesoulad mezi vlastnictvím a užíváním půdy, resp. vysoký podíl ZP užívané velkými obchodními společnostmi,
- neschopnost firem konkurovat zahraničnímu kapitálu, velké výkyvy cen zemědělských produktů,
- monopolizace zemědělství a tím ztráta vztahu sedlák a půda, nyní nahrazeno vztahem zaměstnanec a pracovní doba,
- nízké sankce přestupků v procesu územního plánování,
- snížení poplatků za odejmutí v zákoně o ZPF.

*Politické, popularizační problémy:*

- decizní sféra ignoruje výsledky výzkumu odborníků (problémem jsou politici),
- netransparentní data o půdě,
- povědomí o důležitosti zemědělské půdy a její nenahraditelnosti.

*Konkrétní místní problémy:*

- staré ekologické zátěže a jejich sanace,

- fotovoltaické panely na kvalitní půdě,
- ztráta půdy mimo suburbanizaci (okraje malých obcí a měst), obecně zpevňování povrchů,
- růst ploch nevyužívaných a neudržovaných (starých) vinic a sadů v některých regionech,
- logistická centra, naddimenzovaná nákupní centra (nová brownfields).

Následující otázka se zaměřila konkrétním směrem na aplikaci řešení v oblasti legislativy: „V současné době již poslanci schválili (nyní v Senátu ČR) aktualizaci zákona o ochraně zemědělského půdního fondu. Jaké byly podle Vás zásadní inovace, které neprošly schvalovacím procesem?“ Otázka byla pravděpodobně složitá, a proto na ni většina odborníků neodpověděla. Tento dotaz byl zařazen z toho důvodu, že zákon o ochraně zemědělského půdního fondu představuje důležitý dokument ochrany půdního fondu, a tedy debata o něm je určitou možností aplikace geografického výzkumu, který se právě touto cestou může promítnout do reálné změny. Novelizace se snažila o řešení některých výše zmíněných problémů, např. úbytků 12–15 ha zemědělské půdy denně v posledních letech (Závěrečná zpráva o hodnocení dopadů regulace, 2013). Zákon byl v Senátu změněn několika paragrafy, které snižovaly ochranu a původní záměr zákona. Tento návrh Sněmovna přehlasovala a vrátila se k původnímu návrhu, který byl schválen a nabývá účinnosti 1. 4. 2015. Důležitá změna je celkové snížení poplatků za odnětí ZPF.<sup>1</sup> V novém zákoně je také exaktněji vymezena kontrola půdy, kontaminace a nastavení sankcí, přesněji se vymezují povinnosti vlastníka nebo nájemce zemědělské půdy. Respondenti se vyjádřili hlavně ve smyslu, že předloha se liší od verze, která ve výsledku prochází Sněmovnou, která schválí řadu výjimek z odvodů ZPF, a k tomu, že politici se „neřídí podle expertů“. Další důležitý názor zní, že po prosazení špatného územního plánu jsou možnosti ochrany ZPF malé, zákon tedy z pozice státu zdvojuje ochranu, která by měla být dána v územním plánu (který je hlavně produktem samosprávy v návaznosti na Politiku a Zásady územního rozvoje). V PSP ČR při projednávání zaznělo, že zde byl velký odpor odborné veřejnosti vůči návrhu ze Senátu (který doplnil řadu výjimek z placení odvodů). Lze se tedy

<sup>1</sup> Významným argumentem pro snížení poplatků bylo tvrzení, že vláda premiéra Nečase poplatky příliš zvýšila ve snaze zabránit rozšiřování fotovoltaických elektráren na půdě, a proto by se v současnosti měly snížit, když byl již problém s vysokými podporami fotovoltaických elektráren vyřešen (podle autora článku demagogický argument). Debata nad zákonem se také týkala vymezení poplatků za odnětí ze zemědělského půdního fondu i v průmyslových zónách (nakonec je v zákoně výjimka z placení poplatků v průmyslových zónách). Další body diskuze se věnovaly tomu, že ochrana půdy může být nazírána jako „brzda rozvoje měst a obcí“ a že nový návrh zákona přenesl kompetence orgánů ochrany ZPF z pověřených obecních úřadů na ORP (tedy „dál od občanů“).

domnívat, že i díky odporu odborné veřejnosti Sněmovna setrvala na své původní verzi, která byla environmentálně šetrnější než senátní verze.

Další otázka směřovala ke hledání nových relevantních geografických výzkumů změn zemědělské půdy: „Jaké výzkumy v problematice výzkumu změn půdy by podle Vašeho názoru byly potřeba pro zlepšení situace?“ Na tuto otázku experti odpověděli zhruba více než 20 tématy na další výzkumy. Nelze jmenovat všechny a jistě byly ovlivněny výběrem respondentů. Nejvíce se opakovaly následující:

- výzkumy investic do půdy (majitelů a uživatelů), výzkumy změn vlastníků,
- výzkumy intenzity degradačních procesů, eroze,
- výzkum institucionálních a politických faktorů – chování, motivace, cíle, strategie aktérů (majitelů a uživatelů ploch, obcí, zodpovědných úřadů, veřejnosti apod.) a role politiky (rozhodování, územní plánování, korupce, klientelismus, lobby apod.).

Níže jsou uvedeny další výzkumy:

- kritická analýza příslušných politik – proklamované cíle versus skutečné výsledky,
- výzkumy nevyužitých neobdělávaných ploch,
- výzkum dopadů dotací na zemědělské firmy,
- vyhledávání pozemků na výstavbu uvnitř intravilánu.

Řada témat je inspirativních.

Další klíčová otázka se týkala aplikace výzkumů v praxi: „Jaký je nejlepší způsob, kterým by experti (odborníci) mohli co nejefektivněji vyřešit/ovlivnit konkrétní problémy?“

Z 13 odpovědí 7 zastává stanovisko nutnosti většího zastoupení expertů v řídicí sféře a v politice a tedy o nutnosti více ovlivňovat vládnoucí kruhy zodpovědné za rozhodování. Nejkonkrétnější návrh: „Vytvořit viditelnou síť odborníků (panel, radu), která – reprezentována uznávanými osobnostmi – by byla nejen slyšet, ale následně i vyslyšena.“

Další návrhy hovoří o odpolitizování státní správy a o větším zastoupení odborníků v ní. Citují: „Je nutné prezentovat, vysvětlovat.“ „Tvrději předkládat závěry zodpovědným politikům.“ „Prosadit se do orgánů zemědělských svazů.“ „Spolupracovat s nimi na připomínkování politik, legislativy, rozvojových dokumentů.“

Druhou nejvíce zastoupenou odpovědí je popularizace a vzdělání. „Působení na děti a mládež“, neustále opakovat společnosti, že půda je nenahraditelný zdroj.

Další vybrané návrhy:

- koordinovat zaměření výzkumů a snaha o synergii,
- odbourat „konkurenční“ prostředí v oblasti grantových soutěží, formulovat národní strategii a z ní vyplývající problémy, které je třeba zkoumat,
- větší provázanost odborníků ve vědě a výzkumu s praxí (vlastníky a nájemníky pozemků, obce apod.),



- prostorově korektní evidence a kontrola využívání půdy,
- intenzivnější spolupráci s farmáři přímo v terénu.

V odpovědi se objevilo téma vyslyšení a prosazení expertů: „Odborníci by měli ovlivňovat politiky a být slyšet – někdo je ale musí chtít vyslyšet.“

## 5. Diskuze

Vzorek respondentů byl relativně malý, přesto byl zpracovaný materiál podstatně větší než by článek mohl pojmut. Ve výzkumu se nejednalo o statistické zpracování, ale o výběr klíčových myšlenek a reflexí geografických odborníků, a proto relativně malý počet expertů může být signifikantní. Pro interpretaci je nutné uvědomění, že sami geografové představují jeden z pohledů na věc. Odborníci z řad geografie byli vybráni zejména díky důrazu na prostorové aspekty výzkumu změn využití půdy.

Problematika změn je velmi široká, proto jsou klíčové myšlenky pouze nastíněny a nejsou detailně rozebrány. V diskuzi by autor chtěl zmínit několik podstatných bodů, které vyplynuly z dotazování a hlubší analýzy problému: 1. Účelovost reflexe reality a vymezení veřejného zájmu. 2. Klíčová role rozhodovatelů a vzdělání o nenahraditelnosti půdních zdrojů. 3. Nutnost plánování změn půdy, korektní evidence, vymahatelnost sankcí a transparence.

1. Realita změn land use není (jak předkládají často pozitivistické směry) „věc tak, jak je“, ale „věc, o kterou se jedná“ (Bělohradský 1997). Jedná se tedy o určitý postoj, jednání k určitému účelu. Instrukce definují spravedlivé využívání půdy z hlediska „veřejného zájmu“. Definice veřejného zájmu je problematická. Jedna z nejčastějších dualit veřejného zájmu je „ekonomický veřejný zájem“ versus „environmentální veřejný zájem“, kde výsledný veřejný zájem je konsenzus obou. Tento problém lze dokumentovat např. při vymezování poplatků při odnětí u průmyslových zón. Druhý související problém je rozdíl mezi „veřejným zájmem“ a rozložením moci „reprezentace veřejného zájmu“. To dokumentuje například hlasování o zákoně o zemědělském půdním fondu. Veřejný zájem definovaný jako „nezávislý“ názor expertů (expertokracie) je kritizován, že se vydává za „správné nebo objektivní“ řešení problému, ačkoli ve své podstatě je angažovaný, protože i geografie je produktem určitého druhu myšlení, určité mřížky nasazené na svět, přes kterou je svět interpretován (Hynek, Vávra 2011). Veřejný zájem podle autora definuje zejména neosobní hledisko a dlouhodobost cílů, protože takto lze odlišit řadu záměrů, které pouze využívají veřejný zájem v osobní prospěch nebo prospěch určité skupiny. Mezi experty panuje v hlavních tématech (ochrana, vymezení problémů, propagace) shoda. Jejich rozdílnost je dána spíše rozdílným zaměřením jejich prací, a proto jmenují často problémy, s kterými se právě setkávají.

2. Článek analyzoval podstatné problémy ZPF a první dvě otázky ukázaly klíčové problémy a upozornily například, že do diskuze o půdě určitým způsobem patří i to, jak s výsledky odborníků naloží ti, co o věcech rozhodují a že do problematiky patří i vzdělávání o nenahraditelnosti půdních zdrojů. Fakta o půdě: Na silně erodovaných půdách klesá úrodnost o desítky procent, existují případy (zejména v moravských okresech) smyvu ornice černozemí i více než 60 cm. Pro vznik 2–3 cm půdy je potřeba dle místních podmínek 100–1 000 let (Novotný a kol. 2014). Odborníci z výzkumu se shodují, že dlouhodobá predikce budoucího stavu (desítky let) při současném způsobu orby je velmi složitá. Ve výzkumu ani jeden respondent nepatřil k zásadním kritikům environmentalismu (politicky zaměřené ideologie ochrany přírody, která je kritizována například neoliberalními ekonomy).

Na podporu toho, že je potřeba silněji bránit stanovisko ochrany půdy lze citovat Praxe (1996): „Lidskému chápání zůstává rozhodující kvalita půdy skryta. Ten, kdo chápe půdu jako stavební parcelu, zboží, výrobní faktor, bláto, zneuznává to, že půda je živý organismus. Každý kubický centimetr je svým způsobem životem jako rostlina či živočich. Lidský život je vázaný na půdu, půda je trvalým zdrojem potravy pro člověka. Poškozená nebo nezvratně zničená půda se zpětně projevuje na člověku přes potravní řetězec.“

3. Řada dalších nastíněných problémů ZPF je řešena legislativními a ekonomickými nástroji, regulacemi a sankcemi. Regulace podléhají kritice, protože generují administrativu, složité územní plány, byrokracii apod. C. Offe (a řada sociologů) tvrdí, že emancipace společnosti přináší právě tuto druhou stranu mince v podobě jiného druhu „nesvobody“. Potřeba rychlé dopravy a dálnic, supermarketů (svoboda) sebou nese výfukové plyny a zastavěnou krajinu logistickými areály (nesvoboda). Jedním z řešení je právě plánování, růst byrokracie a hledání optimálního nastavení. Další skupinou problémů ZPF je vymáhání práva, protože nastavení limitů a územních plánů není všude dostatečné a dochází k dalším negativním projevům typu urbánní kaše. Návazná témata jsou diskuze optimalizace dotačních prostředků a efektivita jejich využití, velikost sankcí, transparence a snižování korupčního prostředí.

Z konkrétních návrhů respondentů na řešení situace zazněl důležitý požadavek na prostorově korektní evidenci půdy, použití nejnovějších technologií GIS, včetně zvýšení transparence v rozhodování o půdě nebo propojení zákona o ZPF s požadavky ekologických sítí v krajině ÚSES, propojení protierozních opatření se zlepšením propustnosti krajiny člověka a živočichů (redukce velkých půdních bloků – vazba na pozemkové úpravy).

Byly zmíněny inspirativní návrhy na další výzkumy a není třeba vyjmenovávat výše zmíněné. Z hlediska smyslu výzkumu, lze pro zajímavost uvést, že v rámci otázky „jaké výzkumy jsou potřeba“ respondent uvedl odpověď „výzkumy situaci nezlepší“. S tímto lze polemizovat, ale jistě je tato odpověď svým způsobem inspirující: Je nutné se zamyslet právě nad tím, aby „výzkumy situaci zlepšily“. To řeší

i návazná otázka – prosazení výzkumů do reality – u níž se respondenti shodli na posílení pozice v rozhodování o půdě, a kde zazněla řada nosných myšlenek.

Z uvedených návrhů na téma, jak nejefektivněji ovlivnit rozhodování o půdě, byly vybrány: Panel odborníků, který bude vidět; prosazení se v zemědělských svazech, radách, parlamentu; provázanost teorie a praxe; vzdělání a popularizace: „Neustále informovat veřejnost o nevhodných zásazích do krajiny.“ Autor je přesvědčen, že podobné otázky, které byly položeny v dotazníku odborným pracovníkům, může čtenář položit i ve své vlastní výzkumné situaci.

## 6. Závěr

Cílem článku bylo provést analýzu toho, jakým způsobem vnímají problémy ZPF geografičtí experti. Otázky k změnám zemědělské půdy byly položeny z určitého hlediska a přístupu k tomuto tématu, přesto byly nastíněny klíčové problémy zemědělského půdního fondu a řada nápadů na další vědecké postupy a zvýšení efektivity výzkumu této oblasti. Kromě nejznámějších problémů experti doplnili méně známé problémy (nízká daň pro vlastníky, sankce územního plánování), a uvedli, jaké výzkumy by zlepšily situaci (problematika investic do půdy, změn vlastníků, institucionálních faktorů a další). Experti také odpověděli na to, jaký je nejlepší způsob, kterým by experti měli ovlivnit konkrétní problémy. Klíčové myšlenky diskuze článku: aplikace výzkumů do reality a definice veřejného zájmu, podle kterého se s půdou nakládá; neobnovitelnost půdy; sankce, transparence, korektní prostorová evidence.

Jedním z účelů vědy je poznání. Poznání či porozumění je dále nutné k aplikaci, prosazení do reality. Poznání problémů by mělo být adekvátně propagované, aby efektivně ovlivnilo rozhodnutí k úspěšnému řešení problému. Důležité je vzdělání o půdě, výchova a opakování, že půda je nenahraditelný zdroj.

## Literatura a zdroje

- BIČÍK, I. a kol. (2010): Změny využití ploch v Česku 1845–2000. Nakladatelství ČGS, Praha.
- BIČÍK, I., KUPKOVÁ, L. (2007): Land use development in the Czech Republic and possibilities of generalization and modeling. In: Dostal P; Langhammer J (eds.) Modeling natural environment and society. P3K, Praha, 179–204.
- BALEJ, M., ANDĚL, J. (2011): Typology of the districts in Czechia based on land cover structure. Geografie, 116, 2, 172–190.
- BĚLOHRADSKÝ, V. (1997): Mezi světy a mezi světy: Filosofické dialogy. Votobia, Olomouc.
- BUKOVSKÝ, J. a kol. (2012): Situační a výhledová zpráva půda. Ministerstvo zemědělství, Praha. Dostupné z: [http://eagri.cz/public/web/file/181775/Zprava\\_Puda\\_kniha\\_web\\_\\_1\\_.pdf](http://eagri.cz/public/web/file/181775/Zprava_Puda_kniha_web__1_.pdf) (15. 2. 2015).

- BURIAN, Z. a kol. (2011): Pozemkové úpravy. Consult, Praha.
- DISMAN, M. (2000): Jak se vyrábí sociologická znalost. Karolinum, Praha.
- FERANEC, J., OŤAHEL, J. (2001): Krajinná pokrývka Slovenska: Land Cover of Slovakia. VEDA, Bratislava.
- FOLEY, J. A. a kol. (2005): Global consequences of land use. *Science*, 309, 5734, 570–574.
- Greening (2015): Ministerstvo zemědělství, Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2014/aktuality/dotace-na-tzv-ozeleneni-neboli-greening.html> (5. 3. 2015).
- HOLLOWAY, S. L., RICE, S. P., VALENTINE, G. (2003): Key concepts in geography. SAGE Publications, Londýn.
- HYNEK, A., VÁVRA, J. (2011): Dešifrovací klíč k současným geografím aneb Úvod do geografie. Liberec. Dostupný z: <https://www.kge.tul.cz/attachments/article/327/Desifrak.pdf> (26. 3. 2015)
- CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M., HAVLÍČEK, T. (2011): Venkov – žitý prostor: regionální diference percepcie venkova představiteli venkovských obcí v Česku. *Geografie*, 116, 1, 23–45.
- JANČÁK, V., GÖTZ, A. (1997): Územní diference českého zemědělství a její vývoj. Přírodovědecká fakulta, Univerzity Karlova v Praze, Praha.
- KABRDA, J. (2008): Změny prostorového vzorce využití ploch v ČR a jejich příčiny. Dizertační práce. Přírodovědecká fakulta, Univerzity Karlova v Praze, Praha.
- KOLEJKA, J. (2013): Nauka o krajině. Geografický pohled a východiska. Nakladatelství Academia. Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., Praha.
- KOPECKÁ, M., ROSINA, K. (2014): Identifikácia zmien urbanizovanej krajiny na báze satelitních dát s veľmi vysokým rozlíšením (VHR): záujmové územie Trnava. *Geografický časopis*, 66, 3, 247–267.
- KUČERA, Z. (2009): Landscape in Czech geography and the problém of relevance of Anglo-American humangeography approaches. *Geografie*, 114, 2, 145–155.
- LAMBLIN, E., GEIST, H. (2006): Land-use and land-cover chase: local processes and global impacts. Springer, New York.
- LIPSKÝ, Z. (2000): Sledování změn v kulturní krajině. ČZÚ, Praha.
- MUNTEANU, C. a kol. (2014): Forest and agricultural land change in the Carpathian region – A meta-analysis of long-term patterns and drivers of change. *Land Use Policy*, 38, 685–697.
- NOVOTNÝ, I. a kol. (2014): Příručka ochrany proti vodní erozi. Ministerstvo zemědělství, Praha. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/kontroly-podminenosti-cross-compliance/aktuality/prirucka-ochrany-proti-vodni-erozi-2014.html> (26. 3. 2015).
- PERLÍN, R., KUČEROVÁ, S., KUČERA, Z. (2010): Typologie venkovského prostoru Česka. *Geografie*, 115, 2, 161–187.
- PRAX, A. (1996): Klasifikace a ochrana půd. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, Brno.
- RUŽIČKA, M. (1999): LANDEP Methodology and its Application in Landscape-Ecological Research and Practice. *Životné prostredie*, 33, 1, 5–10.
- SKLENIČKA, P. (2002): Základy krajinného plánování. Naděžda Skleničková, Říčany.
- SVOBODOVÁ, H. a kol. (2011): Synergie ve venkovském prostoru., GaREP, spol. s r. o. Dostupné z: <http://www.garep.cz/wp-content/uploads/2011/03/Synergie.pdf> (12. 2. 2015).
- ŠMAJS, J. (2012): Ontologické základy etiky. In: Šmajš, J., Binka, B., Rolný, I. (eds.): Etika, ekonomika, příroda. Grada Publishing, Praha, 16–85.
- TURNER, B. L., MEYER, W. B.: (1994) Global land-use and land-cover change: an overview. In: Meyer, W. B., Turner, B. L. (eds.): Changes in Land Use and Land Cover: A Global Perspective, University of Cambridge, Cambridge, 3–11.

- VACHUDA, J. (2015): Regionální analýza: vliv snižování počtu obyvatel v obcích ČR na změny zemědělského půdního fondu. *Regionální rozvoj mezi teorií a praxí*, 2015, 1, 67–78.
- VĚŽNÍK, A., KRÁL, M. SVOBODOVÁ, H. (2013): Agriculture of the Czech Republic in the 21<sup>st</sup> Century: From Productivism to Post-productivism. *Quaestiones geographicae*, Poznaň, 32, 4, 7–14.
- WOODS, M. (2005): *Rural Geography*. Sage, Londýn.
- Závěrečná zpráva o hodnocení dopadů regulace k návrhu novely zákona 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu (2013): MŽP, Praha.
- ŽÁK, P. (2004): *Kreativita a její rozvoj*. ComputerPress, Brno.
- ŽIGRAJ, F. (1991): *Analýza využitia země v geografii a krajinnej ekologii: teoretická báza a aplikácia*. Habilitačná práca, Bratislava.

## PODĚKOVÁNÍ

Všem anonymním respondentům a recenzentům z řad geografů, kteří věnovali svůj čas a zúčastnili se dotazníkového šetření. Řada myšlenek zde publikovaných jsou jejich myšlenky.